

Kazimierz Trzęsicki
(Uniwersytet w Białymstoku)

EMIL LEON POST: WSPÓŁTWÓRCA PODSTAW INFORMATYKI Z AUGUSTOWA

Wstęp

Emil Post to wybitny logik, współtwórca podstaw informatyki teoretycznej. Jego życiorys i dokonania naukowe były przedmiotem wielu opracowań. Ich autorami byli najwybitniejsi logicy i informatycy teoretycy. I właśnie dlatego, mimo, że trudno jest powiedzieć coś nowego na temat Emila Posta, kiedy chcemy mówić o żydowskich naukowcach z Podlasia, tej postaci nie wolno pominąć.

Augustów i Żydzi augustowcy

Osadnictwo w okolicach Augustowa (Ogustove [jidisz], Августов, Augustavas [litewski], Oygstova, Yagestov, Yagistov, Yagustova) datuje się na 9 tys. lat przed p.n.e. Od V w. p.n.e. okolicę zasiedlały plemiona bałtyckie. W średniowieczu do czasu pokonania ich w końcu XIII w. przez Krzyżaków, byli tu Jaćwingowie. Ponowna kolonizacja okolic Augustowa ma miejsce po pokoju melneńskim w 1422 r.

Pierwsza pisana wzmianka o osadzie pochodzi z 1496 r. i dotyczy komory pobierającej myto u przeprawy rzecznej. Począwszy od 1550 r. osada rozwija się za sprawą Zygmunta Augusta, króla Rzeczypospolitej Obojga Narodów i Wielkiego Księcia Litewskiego (Szlaszynski&Makowski, 2007). Prawa miejskie (prawo magdeburskie, dokument spisano w języku staroruskim) i herb królewski oraz nazwa „Augustów” nadane zostały miastu 17 maja 1557 r. przez króla Zygmunta Augusta. Pierwszym wójtem był Jędrzej Morzycki (Moryczki)

Przez miasto przebiegały drogi z Litwy i Białorusi do Prus, Wielkopolski, Krakowa i Warszawy. Ludność polska, litewska i ruska zajmowała się rzemiosłem i rolnictwem. Od 1571 istniało tu starostwo. Po traktacie tylżyckim miasto należało do Księstwa Warszawskiego a od 1815 – decyzją Kongresu

Wiedeńskiego – do Królestwa Polskiego (Kongresówki). Augustów był stolicą województwa augustowskiego. Administracja mieściła się jednak w Suwałkach, które posiadały odpowiednie budynki. Projekt rozbudowy Augustowa opracował Henryk Marconi. W 1825 r. wybudowano tylko jeden budynek – w stylu klasycystycznym – budynek poczty.

O Żydach augustowskich znajdujemy informację w: (Fabri, 1819, s. 58), (Stein, 1833, ss. 706-707), (Galletti, 1925, ss. 308-309). Kwestia osadnictwa żydowskiego w Augustowie jest poruszona w encyklopedycznej publikacji *Starożytna Polska pod względem historycznym, geograficznym i statystycznym* (1885-1887, t. 3a, s. 464). Stwierdza się, że do czasów zaboru rosyjskiego w Augustowie nie było osadnictwa żydowskiego, bo nie mówi się o Żydach w żadnych nadaniach przywilejów Augustowowi w latach 1564, 1576 oraz 1658. Powtarzane jest to w rosyjskojęzycznej *Еврейской энциклопедии* Брокгауза-Ефрона¹. Twierdzi się, że jak wiele innych miast Podlasia, miał Augustów przywilej nie dopuszczania do osadnictwa żydowskiego.

The Encyclopedia of Jewish Life Before and During the Holocaust: A-J (2001, s. 63) podaje, że pierwsi Żydzi osiedlili się w Augustowie w 1564 r., a w 1578 r. od króla Stefana Batorego otrzymali przywilej zajmowania się handlem i rzemiosłem, w tym sprzedają napojów alkoholowych². W XVII w. szczególnie byli znani z handlu rybami słodkowodnymi. W 1800 r. w Augustowie miało być 462 Żydów zaś w 1857 – 3669 (Augustów wówczas miał 7998 mieszkańców). W *Еврейской энциклопедии* Брокгауза-Ефрона czytamy:

До 1866 г. А. был уездным городом Августовской губернии. Как лежащий в 21-верстной пограничной полосе Царства Польского, не был доступен с 1823 по 1862 г. для свободного поселения евреев, тем не менее еврейское население в это время возросло; в 1848 г. насчитывалось 422 еврейск. семейства (I класса – 20; 2-го – 36; 3-го – 72; 4-го – 120; 5-го – 174), а в 1851 г. было уже 677 семейств, из коих 644 проживали в городе, а остальные по деревням (расходы гмины за эти годы увеличились с 400 до 1050 рубл.). Позже число еврейск. семейств несколько уменьшилось, вероятно, вследствие постановления 1851 г., подтвердившего старые стеснительные правила о жительстве евреев. В 1897 г. жителей 12743, из коих евр. 3637, римско-катол. около 6000, правосл. около 2700. – Имеется 5 молитв. домов (первая каменная синагога построена в 40-х годах 19 в.); начальное одноклассное училище. – В Августовском уезде, кроме г. А., в 1897 г.: жит. 66471, из них евр. 5547, римско-кат. 47000, правосл. около 12000. В следующих поселениях уезда евреи составляют 20-75% общего числа населения: с. Голынка: жит. 687, из них евр. 500; пос. Липск: жит. 1518,

¹ Wydawanej w latach 1908-1913, <http://brockhaus-efron-jewish-encyclopedia.ru/beje/01-1/326.htm>.

² Zob. <http://www.sztetl.org.pl/en/article/augustow/5,history/>, (dostęp: 05.06.2015).

евр. 312; пос. Рачки: жит. 1926, евр. 1116; пос. Сопочкин: жит. 2500, евр. 1674; с. Штабин: жит. 1160, евр. 654. – В уезде и в г. А. наибольшее число евреев занято изготовлением одежды; этим кормится около 1600 чел. – Ср.: Стат. табл. о сост. город. Росс. имп., Вел. кн. Финл. и Царства Польского, СПб., 1842. – Перепись 1897. – „Населенные места Росс. имп.”, СПб., 1905. – „Города России в 1904 г.”, СПб., 1906. Также архивные материалы.

Ю. Г.

Do 1866 r. Augustów był miastem powiatowym w augustowskiej guberni. Mimo, że Augustów leżał w 21-wiorstwowym pasie przygranicznym Królestwa Polskiego i w latach 1823-1862 nie było możliwe swobodne osadnictwo żydowskie, liczba ludności żydowskiej wzrosła; w 1848 było 422 rodzin żydowskich (I klasy – 20; II – 36; III – 72; IV – 120; V – 174), a w 1851 r. było już 677 rodzin, z których 644 mieszkały w mieście, a pozostałe we wsiach (wydatki gminy w tych latach zwiększyły się z 400 do 1050 rubli). Później liczba rodzin żydowskich trochę zmniejszyła się, prawdopodobnie z powodu decyzji z 1851 r., potwierdzającej dawne reguły ograniczające zamieszkanie Żydów. W 1897 r. w Augustowie było 12743 mieszkańców, wśród których było 3637 Żydów, około 6000 rzymskich katolików, około 2700 prawosławnych. Istniało 5 domów modlitewnych (pierwsza murowana synagoga została zbudowana w latach 40-tych XIX w.); początkowa jednoklasowa szkoła. – W powiecie augustowskim oprócz miasta Augustów, w 1897 r.: mieszkańców ogółem było 66471, wśród nich Żydów 5547, rzymskich katolików 47000, prawosławnych około 12000. W kolejnych miejscowościach powiatu Żydzi stanowili 20-75% ogólnej liczby mieszkańców: wieś Golinka: mieszkańców 687, a z nich 500 Żydów; miejscowość Lipsk: mieszkańców 1518, Żydów 312; miejscowość Raczki: mieszkańców 1926, Żydów 1116; miejscowość Sopočki: mieszkańców 2500, Żydów 1674; wieś Sztabin: mieszkańców 1160, Żydów 654. W powiecie i mieście Augustów największa liczba Żydów zajmowała się szyciem odzieży; tym zajmowało się 1600 ludzi.

W pełni prawna wspólnota żydowska miałyby powstać w 1674, mając drewniany dom modlitwy ulokowany na zbiegu ulic Zygmuntowskiej i Szkolnej (nie ma tam teraz żadnego budynku), oraz mykwę. W 1765 r. w Augustowie było 239 Żydów. Wielu zajmowało się drzewiarstwem i wywozem drewna do Gdańska. W XVIII w. powstaje regionalny kahał, obejmujący wszystkich żyjących w okolicy Żydów.

W roku 1860 było 3764 Żydów (45% mieszkańców miasta), a w roku 1897 było ich 3637 (28,5%). Istotnej zmianie uległa więc tylko proporcja ludności żydowskiej do nieżydowskiej.

W 1840 r. na skrzyżowaniu ul. Polnej i ul. Zygmuntowskiej powstaje imponujący klasyczny murowany dom modlitwy Beth Kneseth Heggedol. Ma prawie 65 m. długości, 40 m. szerokości i osiągał prawie 10 m. wysokości. Nie został ukończony aż do 1843 r. Współcześnie na jego fundamentach znajduje się mleczarnia zbudowana w latach 50-tych ubiegłego wieku.

Dla rozwoju gospodarczego istotne znaczenie miała budowa kanału, którą pod kierunkiem Ignacego Prądzyńskiego rozpoczęto w 1825 r. Rozwój Augustowa został przerwany przez wybuch powstania listopadowego. Przez Augustów przebiegała droga z Warszawy do Sankt Petersburga, ówczesnej stolicy Carstwa Rosyjskiego (Berghaus, 1931, 710-713). W roku 1866 przemianowano gubernię augustowską na suwalską. W 1895 r. rozpoczęto budowę kolei do Grodna. Połączenie uruchomiono w 1899 r.

Spółeczność żydowska była zorganizowana. Każda grupa miała swój dom modlitwy. Na początku XX w. było w Augustowie pięć domów modlitwy. Oprócz dwóch wyżej wspomnianych, jeden był z tyłu ul. Mostowej, w okolicy gdzie współcześnie jest restauracja *Albatros*, kolejne były między ulicami 3 Maja i ks. Skorupki, w połowie drogi między Bazyliką Mniejszą a ulicą Hożą a jeden wybudowany między 1925 a 1928 r. przy ul. Żabiej. Na miejscu *Jatke Kalniz Beth Midrasz* jest dzisiaj siedziba urzędu skarbowego. „Jatke” w nazwie wskazuje, że była ufundowana przez rzeźników.

Żydzi byli rzemieślnikami: piekarze, rzeźnicy, krawcy i kuśnierze. Cenieni byli jako garbarze. Zajmowali się drobnym handlem, rybołówstwem. Niektórzy stawali się przedsiębiorcami lub handlowcami, właścicielami lasów i jezior. Pod koniec XIX w. pracodawcami byli w większości Żydzi (w samym Augustowie 97,9%). Posiadali młyny wodne, garbarnie, browary, cegielnie, wiatraki, wytwórnie płytek porcelanowych, przetwórnice miodu, wodociągi, odlewnie, tartaki, mydlarnie i warsztaty mechaniczne. Niektórzy angażowali się w małe wytwórnie tekstyliów. Dochodowe były karczmy, sklepy. Najbardziej dochodowy był handel solą, zapawkami i wyrobami tytoniowymi. Zajmowali się zaopatrzeniem wojska rosyjskiego stacjonującego tu od 1868 r. Źródłem dochodu był wynajem nieruchomości: od połowy XIX w. 62 Polaków i 122 Żydów wynajmowało swoje domy. Znacząca grupa pracowała w administracji, edukacji, służbie zdrowia, komunikacji i transporcie, w policji i w sądownictwie. W XIX w. bliskość granicy pruskiej i rosyjskiej sprzyjała przemysłom. Były działania na rzecz zajęcia się rolnictwem przez Żydów (Weinryb, 1934, s. 173). Szereg pożarów pod koniec XIX w. stłumił wzrost ekonomiczny Augustowa.

Na początku XX wieku miasto liczyło około 13 tys. mieszkańców. Mieszkało w nim głównie Polacy, Żydzi i Rusini. W 1897 było 12743 mieszkańców, z czego 3637 Żydów, około 6000 katolików i około 2700 prawosławnych.

W 1890 r. pojawiły się małe grupy hasydów. Pierwsza grupa syjonistów zorganizowała się w 1885 r. Bund działał od 1905 r., uczestnicząc w strajkach i demonstracjach. Wielu Żydów, którzy uciekli podczas I wojny światowej, nie zamierzało wracać. Liczba ludności żydowskiej w 1931 spadła do 2397 (Spec-tor&Widger, 2001, s. 63).

Okres dwudziestolecia międzywojennego jest trudny gospodarczo. W 1922 powstaje bank spółdzielczy utworzony z pomocą finansową Joint Distribution Committee (JDC), światowej organizacji samopomocowej Żydów powstałej w 1914 r. z główną siedzibą w Nowym Jorku. Wzrosła aktywność polityczna. Aktywni byli syjoniści wraz z przybudówką młodzieżową oraz Bund (Bund – w jęz. jidysz: związek – pełna nazwa: Allgemeiner Jidisher Arbeiterbund in Lite, Poilen un Rusland, czyli Powszechny Żydowski Związek Robotniczy na Litwie, w Polsce i Rosji), który działał w latach 1897–1948. Była to lewicowa, antysyjonistyczna partia żydowska działająca w kilku państwach europejskich. Bund stanowił autonomiczną część Socjaldemokratycznej Partii Robotniczej Rosji w latach 1898–1903 i 1906–1912. Aktywny był Agudat Israel (w jidysz: Agudas Jisroel, skrótowo, Aguda to międzynarodowa polityczna organizacja ultraortodoksji żydowskiej, założona w 1912 w Katowicach. Z inicjatywą powołania tej organizacji wystąpili wówczas neoortodoksi niemieccy, którzy odeszli z ruchu syjonistycznego, nie zgadzając się z programem kulturowym przyjętym przez X Światowy Kongres Syjonistyczny odbyty w 1911. Wyrażał on akceptację zachodnioeuropejskiej wiedzy i kultury. Spotkało się to ze sprzeciwem ortodoksów z ziem polskich i litewskich. Warunki uczestnictwa w ruchu spisał w 18 punktach rabin Chaim Sołowiejczyk). W Augustowie utworzony w 1917 r. unowocześniony heder, czyli szkoła elementarna ucząca czytać po hebrajsku, przekształcił się w żydowską szkołę publiczną, do której w 1939 r. uczęszczało 230 uczniów (Spector&Widger, 2001, s. 64).

We wrześniu 1939 r. Augustów znalazł się pod okupacją sowiecką. W mieście było około 4000 Żydów – do miejscowych dołączyli uciekinierzy z terenów zajętych przez Niemców. Większość Żydów znalazła zatrudnienie w nowo powstałych spółdzielniach komunistycznych. Wszystkie społeczne instytucje żydowskie zostały zamknięte.

Niemcy pojawili się tu dopiero 22 czerwca 1941 r. Dziewiątego sierpnia 1941 r. ok. 190 Polaków i Rosjan oraz około 800-900 Żydów³ zostało przez specjalne gestapowskie komando z Allenstein (Olsztyn) zamordowanych w lesie w okolicach Szczebra (największe miejsce egzekucji w tym rejonie)⁴. 01.08.1942 w dzielnicy Baraki utworzono getto⁵. Oprócz Żydów augustow-

³ Można przyjąć, że tak, jak w innych wypadkach chodziło o bolszewików sprawujących władzę sowiecką w Augustowie. Nie wiadomo, czy – jak zdarzało się to gdzie indziej – pomagali w tym Polacy, mszcząc się za represje sowieckie. Zob. Np. http://bialystok.gazeta.pl/bialystok/1,35241,17781754,Polacy_zabili__ale_Zydzi_tez_uderza_sie_w_piersi.html

⁴ Zob. <http://www.tenhumbergreinhard.de/1933-1945-lager-1/1933-1945-lager-a/augustow-augusthal.html>. Dzisiaj są tam masowe groby i tablice upamiętniające. Zob. <http://www.sztetl.org.pl/de/article/szczebra/13,orte-der-martyrologie/4381,memorial-plate/>.

⁵ Decyzja o Endlösung, „ostatecznym rozwiązaniu kwestii żydowskiej”, zapadła w styczniu

skich byli też Żydzi z Lipska, Sztabina i całej okolicy. Musieli pracować nawet w szabat i inne żydowskie święta. Między innymi zniwelowali niewielkie wzgórce między szkołą nr 1 a rzeką. Zburzono cmentarz żydowski, a macewy zostały użyte do naprawy drogi. Do 10 listopada 1942 r.⁶ wszystkich pozostałych Żydów, głównie kobiety i dzieci, przeniesiono do Bogusz niedaleko Grajewa. Getto zostało zlikwidowane. W przeciągu kilku tygodni z chorób, wycieńczenia i wygłodzenia zmarło około 1700 Żydów. Obóz w Boguszach został zlikwidowany, a 2000 żydowskich więźniów wywieziono 7 stycznia 1943 r. do Treblinki lub Auschwitz-Birkenau (<http://www.avivshoa.co.il/pdf/ghettoliste-28-01-2011.pdf>).

W Stoll2011 czytamy:

Für des Jahr 1943 werden in dem Kalendarium der Hefte von Auschwitz folgende Transporte von Juden aus dem Bezirk Białystok aufgeführt:

7.1. RSHA-Transport, Juden aus dem Ghetto Augustów. Nach der Selektion lieferte man 296 Männer als Häftlinge ins Lager ein, sie bekamen die Nr. 85525-85820, 215 Frauen bekamen die Nr. 28069-28283. Die übrigen würden vergast.

Na rok 1943 w kalendarium więzienia w Auschwitz wskazano następujące transporty Żydów z Bezirk Białystok:

7.1. RSHA-Transport, Żydzi z getta z Augustowa. Po selekcji wprowadzono do obozu 296 mężczyzn jako więźniów, otrzymali numery 85525-85820, 215 kobiet otrzymało numery 28069-28283. Pozostali zostali zagazowani [s. 328].

Jeszcze w 1944 ok. 60 Żydów augustowskich zamordowało komando policyjne (Curilla, 2011, s. 313). Przeżyło niewielu. Wśród nich była rodzina Rechtmanów, ukryta przez Józefa Babkowskiego i lekarz Efraim Szor.

Współcześnie w Augustowie nie ma Żydów. Założony w XVII w. cmentarz czynny do XIX w. znajduje się przy ul. Waryńskiego⁷. W 1980 cmentarz został zabezpieczony i ogrodzony. Tak zwany nowy cmentarz został założony w 1820 r. przy ul. Zarzeczce⁸. W 1981 r. pochodzący z Augustowa Żydzi ufun-

---

1942 r. na konferencji w Wannsee. Realizacja Endlösung, operacja Reinhard, rozpoczęła się w lipcu 1942 r.

⁶ Daty utworzenia i likwidacji getta http://www.bundesfinanzministerium.de/Content-/DE/Standard-artikel/Themen/Oeffentliche_Finzen/Vermögensrecht_und_Entschädigung/Kriegsfolgen_Wiedergutmachung/Kabinett-beschliesst-Ghettoliste.pdf?__blob=publicationFile&v=1. W (Spector 2001, s. 64) podaje się 2 listopada. Zaś Encyclopaedia Judaica. © 2008 The Gale Group. All Rights Reserved. Sefer Yizkor li-Kehillat Augustow ve-ha-Sevivah (1966, Heb. and partly Yid.; incl. bibl. October 1941 a ghetto was established. In June 1942. Zob. też kalendarium <http://www.tenumbergreinhard.de/1933-1945-lager-1/1933-1945-lager-a/augustow-augusthal.html>.

⁷ Zob. <http://www.sztetl.org.pl/de/article/augustow/12,friedh-fe/10356,alter-j-discher-friedhof-von-augustow/>.

⁸ Zob. <http://www.sztetl.org.pl/de/article/augustow/12,friedh-fe/10357,neuer-j-discher-friedhof-in-augustow/>.

dowali pomnik z napisami po hebrajsku, polsku i angielsku. O cmentarz dbają uczniowie Gimnazjum nr 2 im. Sybiraków.

Okres międzywojenny to czas rozkwitu Augustowa jako ośrodka turystyki: powstały tu stacje wodne, bazy i schroniska. Augustów był miastem powiatowym w województwie białostockim.

Emil Post – życie

Emil Leon Post⁹ urodził się w 11-tego lutego 1897 r. w Augustowie w rodzinie ortodoksyjnych Żydów. W tym samym roku Arnold J. Post, ojciec Emila, wyjechał na zaproszenie swojego brata do Ameryki. Arnold z sukcesem zaangażował się w rodzinny biznes odzieżowy i futrzarski w Nowym Jorku. W maju 1904 r., a więc w siedem lat później, do Ameryki wraz z synem Emilem i dwoma córkami, Anną i Ethel, przybyła żona Arnolda, Pearl D. Mieli luksusowy dom w Harlemie. Emil Post opuścił więc Augustów, wówczas w guberni białostockiej carstwa rosyjskiego, mając siedem lat.

Informacja o miejscu i dacie urodzenia Posta jest powszechnie akceptowana. Podaje się, że sam Post wskazał Augustów jako miejsce swego urodzenia w rozmowie z Alfredem Tarskim (1901–1983), wybitnym polskim logikiem pochodzenia żydowskiego. Kiedy Tarski mówił, że Post jest jedynym nie-Polakiem, który wniósł istotny wkład w logikę zdań. Ten odpowiedział, że urodził się w Augustowie, a jego matka była z Białegostoku¹⁰.

Prof. Jan Woleński w korespondencji z mną wskazuje też, że Martin Davis (1994, s. XI) podając Augustów jako miasto urodzenia Posta w przypisie dziękuje kilku osobom. m. in. Gertrude Post (żona Emila Posta). Jest też zdjęcie Posta z Gertrude i córką Phyllis z 1953 r. (z wyglądu miała wtedy około 20 lat). Sprawę konsultowałem również z dr. Jerzym Milewskim i współpracującym z nim Wojciechem Baturą, historykiem z Augustowa. W liście Wojciech Batura pisze, że:

Bardzo często podaje się Augustów jako miejsce urodzenia, a chodzi o powiat. Taką przypadłość miałem z Bronisławem Sobolewskim – ministrem sprawiedliwości i prokuratorem generalnym, który podał, że urodził się w Augustowie. Spisy urodzonych z tego roku (bo akta metrykalne się nie zachowały) nie potwierdzają akurat tego. Z Żydami jeszcze gorzej. Augustów w czasie ostatniej wojny został zniszczony w 74%, akta powiatowe powędrowały w 1939 roku na wschód i dotychczas nie mamy o nich wiadomości. Z akt miejskich zachowały się jedynie te, które były w archiwum w Suwałkach; kończą się na połowie XIX wieku.

⁹ „Post” w języku Żydów aszkenazyjskich oznacza pocztowca.

¹⁰ Dla ciekawości dodajmy, że nie-Polakiem, który miał oryginalny wkład w logikę zdań była Carew Meredith (1904–1976), Irlandka, która uzyskiwała krótsze niż Polacy aksjomaty różnych logik zdań. Inspirowała się pracami Jana Łukasiewicza (1878–1956).

Moje wątpliwości co do danych Posta zrodził brak informacji zarówno o Arnoldzie, jak i reszcie rodziny na liście imigracyjnej¹¹ stworzonej przez The Statue of Liberty/Ellis Island Foundation. Lata 1892–1924 to okres największej migracji w dziejach ludzkości. Baza danych zawiera informacje o ponad 51 milionach przyjezdnych do Nowego Jorku. W latach od 1892 do 1954 zarejestrowanych jest ponad 12 milionów imigrantów. Nie ma żadnego Posta, który deklarowałby jako miejsce urodzenia Augustów. W tym okresie do Ameryki przyłynęło 4450 osób o nazwisku Post, zaś jako Żydzi zadeklarowały się 22 osoby. Siedmioro Postów zadeklarowało się jako Polacy, 13 jako Rosjanie, wśród nich tylko Post Schorre przyłynął w 1897 r. Troje Postów deklarowało się jako Prusacy; 123 jako Niemcy. W 1897 r. zarejestrowanych jest 10 osób o nazwisku Post. Żadna z nich nie ma imienia Arnold ani żadne nie przyjechało z Rosji lub Polski. W ogóle w przeszukiwanej bazie danych jest tylko czterech Arnoldów Postów. Najwcześniej zarejestrowany jest w roku 1917, a więc nie może to być ojciec Emila Posta. W 1904 r. zarejestrowane są 44 osoby o nazwisku Post. Nie ma wśród nich imion: Pearl, Emil, Ethel, Anne. W latach 1900–1910 zarejestrowane są 433 osoby o nazwisku Post. Nie ma żadnej osoby o imieniu Emil. W ogóle w rejestrach są 4281 osoby o nazwisku Post. Osób o nazwisku Post a imieniu Emil jest 29. Jako pierwszy z tej listy przyłynął w 1910 r. z Hamburga Emil, który miał wówczas 27 lat. Nie mógł to więc być Emil Post, który urodził się w Augustowie w 1897.

Skorzystałem również z bazy geograficznego rozproszenia nazwisk żydowskich w Polsce: Jewish Records Indexing – Poland Surname Distribution Mapper¹². Nazwisko Post jest popularne w rejonach południowo-wschodniej Polski: od Lublina po Stanisławów (Ivano-Frankivsk). Na mapie nie wskazuje się w rejonie Augustowa kogokolwiek o nazwisku „Post”. Nie ma też takiego nazwiska na liście nazwisk Żydów augustowskich (http://jri-poland.org/psa/augustowa_bor_surn.htm) oraz na liście obejmującej lata 1827–1903¹³. Jak czytamy¹⁴, do stworzenia list wykorzystano dane z Polskiego Państwowego Archiwum w Suwałkach. Archiwum to nie zawiera danych odnoszących do roku 1987, czyli roku urodzenia Emila. Jest luka między 1870 a 1903. Jednak, gdyby Postowie, w szczególności ojciec Emila, byli z tych stron, to byliby zarejestrowani. Oczywiście, mogli przywędrować skądinąd. Osób o nazwisku „Post” w ogóle nie zarejestrowano na

¹¹ <http://www.libertyellisfoundation.org/passenger-result>, (dostęp: 10.04.2015).

¹² <http://data.jewishgen.org/maps/jrimap.asp>, (dostęp: 10.04.2015).

¹³ Zob. http://jri-poland.org/psa/augustowa_surn.htm, (dostęp: 10.04.2015).

¹⁴ Zob. <http://jri-poland.org/town/augustow.htm>, (dostęp: 10.04.2015).

północny-wschód od Warszawy: północne Mazowsze, północne Podlasie, Suwalszczyzna, Litwa. Najwięcej osób o nazwisku Post, bo aż 72 wykazywane jest w okolicach Zamościa. Łącznie przez wszystkie lata odnotowano 433 osoby o nazwisku Post w 37 miastach.

Obie bazy, z których korzystałem są niezależne. Można, oczywiście, rozważać ich pełność – co ma miejsce w wypadku bazy rozproszenia nazwisk żydowskich w Polsce – a także nie można wykluczyć, że Postowie dotarli do USA inną drogą niż przez Ellis Island. Jednak innym rozwiązaniem byłoby dopuszczenie, że rodzina Postów mogła to nazwisko przyjąć po przyjeździe do USA. Warto bowiem zauważyć, że imię matki Emila, Pearl, nie jest imieniem, którym posługiwała się w Augustowie. A to, jakie imię miała w Polsce, nie znajduje się w dostępnych danych o rodzinie Emila Posta. Czy można wykluczyć, że nie tylko matka Emila zmieniła imię, ale że cała rodzina zmieniła też nazwisko?

Emil Post jako dwunastolatek stracił lewą rękę. Kiedy na kolejne pytanie, czy kalectwo uniemożliwi mu pracę astronoma, otrzymał kolejną negatywną opinię, tym razem z U.S. Naval Observatory, że jest to poważne utrudnienie, zdecydował się zrezygnować z marzeń o badaniu nieba. Wybrał matematykę.

W 1917 r. na City College uzyskał licencjat (B.S.) z matematyki. Od 1917 do 1920 r. studiował na Columbia University. Uczestniczył w seminarium Cassius'a J. Keyser'a na temat *Principia Mathematica* (1910-1913) Russell'a i Whitehead'a. Problematyka rachunku zdaniowego *Principia* była przedmiotem jego doktoratu. W latach 1920–21 był na Princeton University. W tym czasie doszedł do wyników antycypujących twierdzenia o zupełności Kurta Gödla oraz twierdzenie o nierozstrzygalności Churcha i Turinga. Ekscytacja odkryciami przyśpieszyła atak maniakalno-depresyjnej choroby, której pierwszego poważnego ataku doświadczył w 1921 r. Kiedy już wystarczająco wyzdrowiał, podjął pracę na Cornell University, jednak po drugim ataku przestał nauczać na uniwersytecie i w latach dwudziestych XX w. utrzymywał się ucząc w George Washington High School w Nowym Jorku. Kierując się radami dr. Levy'ego, Post wypracowywał rutynowe zachowania, które miały go zabezpieczać przed nadmiernymi emocjami. W szczególności ściśle przestrzegał czasu, który mógł poświęcić na badania naukowe: pracował do trzech godzin dziennie w godzinach od 16-tej do 17-tej a potem od 19-tej do 21-szej. W 1932 r. Post związał się z City College w Nowym Jorku. Poza miesięczną przerwą pozostał tam do końca swojej kariery zawodowej.

Mimo ograniczeń na pracę naukową i szesnastu godzin tygodniowo pracy dydaktycznej, Post opublikował swoje najbardziej znaczące prace. Ożenek z Gertrudą Singer w 1929 r. niewątpliwie wprowadził w jego życie pewną stabilizację.

Żona wspomagała go przy maszynopisananiu artykułów i listów oraz zajęła się stroną materialną życia. Ich jedyne dziecko, córka Phyllis Goodman, stwierdza, że (Davis, 1994, s. XII):

My mother ... was the buffer in daily life that permitted my father to devote his attention to mathematics (as well as to his varied interests in contemporary world affairs). Would he have accomplished so much without her? I, for one, don't think so.

Moja matka ... była buforem spraw codziennego życia, co umożliwiło mojemu ojcu poświęcenie uwagi matematyce (jak również jego różnym zainteresowaniom sprawami światowymi). Czy mógłby tak wiele uczynić bez niej? Ja, choć jedna, tak nie myślę.

Post za młodu nie był ortodoksyjny, był jednak religijny i dumny ze swego dziedzictwa.

Cały czas jednak zmagał się ze swoją maniakalno-depresyjną chorobą. W 1954 r. uległ jej ponownie. W kwietniu tego roku umarł na atak serca po leczeniu elektrowstrząsami w szpitalu dla umysłowo chorych w Nowym Jorku. Jego żona Gertrude Singer Post (ur. 1900) zmarła w dwa lata później, w 1956 r.

Post od 1918 r. był członkiem American Mathematical Society, a członkiem Association for Symbolic Logic był od samego początku powstania, czyli od 1936 r. Poza nauką interesował się szkicowaniem, poezją i obserwacją gwiazd.

Amerykańskie Towarzystwo Filozoficzne (American Philosophical Society) prowadzi archiwum Posta¹⁵.

Dodajmy, że w Nowym Jorku jest park imienia Phyllis Post Goodman. O patronce tego parku pisze się, że urodziła się w 1932 r., a zmarła w 1995 r. Sądząc po dacie urodzenia, jest to córka Emila i Gertrude¹⁶. Phyllis skończyła studia na City University of New York, a przez całe życie pracowała jako nauczycielka w Washington Heights. Znana była z zaangażowania w edukację. Była wiceprezesem stowarzyszeń rodziców dzieci z dwóch szkół: David A. Stein Riverdale Junior High School oraz Bronx High School of Science. Była też prezesem stowarzyszenia rodziców w okresie strajku nauczycieli w 1968 r. Na początku lat siedemdziesiątych ubiegłego wieku zaangażowała się w zachowanie działki przed zabudową komercyjną. Dzisiaj znajduje się tam John F. Kennedy High School. Przez 25 lat była związana z komisją planowania przestrzennego w dzielnicy Bronx. Te i inne aktywności społeczne zostały

¹⁵ Zob. <http://www.amphilsoc.org/mole/view?docId=ead/Mss.Ms.Coll.45-ead.xml>

¹⁶ Na zapytanie skierowane do lokalnego urzędu, czy jest to córka Emila i Gertrudy otrzymałem tylko link <http://www.nycgovparks.org/parks/phyllis-post-goodman-park/history>. W informacji na tej stronie brak jednak odpowiedzi na moje pytanie.

uhonorowane nadaniem imienia Phyllis Post Goodman parkowi w regionie Henry Hudson Parkway i ulicy Kappock.

Dokowania naukowe

Emil Leon Post był matematykiem, którego dziedzinami badawczymi były logika, teoria mnogości oraz teoria obliczalności.

W dysertacji doktorskiej z 1920 r., opublikowanej w wersji skróconej w 1921 r. (Post, 1921) – była to jego pierwsza publikacja – zastosował wprowadzoną przez C. S. Peirce’a i przez Ernsta Schrödera metodę macryc do rachunku Whiteheada i Russella. Post dowiódł, że system aksjomatyczny klasycznego rachunku logicznego Whiteheada i Russella jest pełny i rostrzygalny. System jest – jak to dzisiaj nazywany – niesprzeczny w sensie Posta, jeśli nie każde zdanie ma w nim dowód. System S jest – we współczesnej terminologii – pełny w sensie Posta, jeśli sprzeczny jest system otrzymany z S przez dodanie jakiegokolwiek zdania, które nie ma dowodu w S . System jest rozstrzygalny, gdy jest skończona metoda znajdowania odpowiedzi na pytanie, czy dane zdanie jest tezą systemu. Post jasno formułuje nowoczesne metalogiczne podejście do systemów formalnych. Dysertacja Posta jest ważna dla podstaw współczesnej teorii dowodu. Późniejsze prace Posta w znacznej mierze są rozwinięciem zawartej w niej koncepcji.

W okresie pobytu postdoktorskiego na Princeton w latach 1920–21, Post kontynuował analizę *Principia Mathematica*, dochodząc już w 1920 r. – co uzasadniał w artykule zgłoszonym do publikacji w 1941 r., lecz odrzuconym przez redakcję i opublikowanym dopiero w 1965 r. – do idei niepełności systemu logiki pierwszego rzędu, antycypując tym ogłoszone w 1931 r. słynne twierdzenie Gödla o niezupełności. Kurt Gödel, podobnie jak Alonzo Church i Alan Turing nie wiedzieli o wynikach Posta. Po ogłoszeniu w 1936 pracy Churcha *An Unsolvable Problem of Elementary Number Theory*, pomysły Posta przestały mieć znaczenie. Sam Post komentował to stwierdzając, że:

did not count on the appearance of a Gödel!
nie liczył się z pojawieniem Gödla!

Post, niezależnie od Jana Łukasiewicza (1878–1956), stworzył logiki wielowartościowe. Jan Łukasiewicz inspirował się kwestiami filozoficznymi, problemem determinizmu i argumentem na jego rzecz z zasady wyłączonego środka. Dopuszczał inne niż klasyczne wartości logiczne jako wartości zdań o przyszłych zdarzeniach przygodnych lub zdań o możliwości. Posta

do idei wielu wartości logicznych doprowadziły rozważania czysto formalne, kombinatoryczne.

Wykorzystując matryce, Post wykazał funkcjonalną pełność języka logiki zdaniowej *Principia Mathematica*. Każdy spójnik prawdziwościowy, czyli taki, który można zdefiniować w matrycy, można wypowiedzieć za pomocą spójników negacji i alternatywy, czyli każdy inny jest jedynie ich wariantem stylistycznym, skrótem. Wiąże się z tym teza o możliwości sformułowania każdego zdania logiki zdaniowej w postaci normalnej alternatywno-koniunkcyjnej.

Idea, która podejmuje ten sam problem, który Alan Turinga rozwiązywał tworząc koncepcję Uniwersalnej Maszyny została – po piętnastoletniej przerwie w pisaniu – wyłożona przez Posta w artykule *Finite Combinatory Processes-Formulation I*. (Post, 1936), opublikowanym w pierwszym numerze *Journal of Symbolic Logic*. Opisał model obliczeń bardzo podobny do maszyny Turinga. Koncepcja była jednak niezależna. Post dowodził, że wszystkie procesy obliczeniowe mogą być zredukowane do manipulacji symbolami „0” i „1”. Współcześnie model ten nazywa się „maszyną Posta”.

Swój najbardziej znaczący wynik przedstawił Post na posiedzeniu American Mathematical Society w 1943 r., a opublikował w (Post, 1944). Teoria zbiorów rekurencyjnie przeliczalnych dała podstawę dla całej serii badań nad relatywną złożonością i nierozstrzygalnością. Sformułował problem, dzisiaj znany jako problem Posta, który inspirował prace przez najbliższe dwadzieścia lat.

W. V. Quine we wspomnieniu pośmiertnym pisał, że współczesna teoria dowodu oraz teoria maszyn obliczeniowych są zależne od pojęcia funkcji rekurencyjnej. To ważne pojęcie teorii liczb precyzuje idee efektywności i obliczalności. Jednym z czterech, obok Churcha, Turinga i Gödla, którzy niezależnie od siebie i w różny, choć równoważny sposób, stworzyli teorię, był Emil Post.

Teoria funkcji rekurencyjnych w pełni ukazała swoją moc i uzyskała pełne uznanie matematyków, kiedy Post dowiódł rekurencyjnej nierozwiązywalności problemu słów dla pólgrup, rozwiązując tym samym zadanie postawione w 1914 r. przez A. Thue (równoważny wynik uzyskała A. A. Markov).

Dodajmy jeszcze, że idee Posta zaowocowały również w formalnej lingwistyce. Nawiązywał do nich w początkowej fazie swoich dociekań Noam Chomsky. Chomskiego podstawowe pojęcia języka bezkontekstowego za pomocą reguł bardzo podobnych do reguł produkcji Posta.

Bibliografia

Baliński M., Lipiński T., *Starożytna polska pod względem historycznym, jeograficznym i statystycznym*, 2nd ed., vols. 1-3a; ed. F. K. Martynowski, Warszawa: S. Orgelbrand. (Franciszek Ksawery Martynowski przygotował drugie wydanie. Poszerzył wszystkie hasła o dane dotyczące fundatorów świątyń, daty pożarów, przebudów i restauracji, dodał uwagi oceniające wartość artystyczną budowli i opisy wyposażenia. Poprawił datowania o najnowszą wiedzę i wprowadził nowe miejscowości. Wartość tej publikacji jest dla współczesnych tym większa, że opisuje często miejscowości już od bardzo dawna nieistniejące.)

Berghaus H. (Ed.), *Annalen der Erd-, Völker- und Staatenkunde*, vol. 3, Berlin 1831. (<https://books.google.pl/books?id=6jJDAAAACAAJ>)

Curilla W., *Der Judenmord in Polen und die deutsche Ordnungspolizei 1939–1945*, Ferdinand Schöningh 2011.

Davis M. (Ed.), *The undecidable: Basic papers on undecidable propositions, unsolvable problems and computable functions*, New York 1965.

Davis M., *Emil L. Post: His life and work, w: Solvability, provability, definability: The collected works of Emil L. Post*, ed. M. Davis, Boston–Basel–Berlin 1994.

Fabri D. J. E., *Handbuch der neusten Geographie für kademieen, Gymnasien und für einzelne Freunde disser Wissenschaft*, 10th ed., vol. 2, Halle 1819. (<https://books.google.pl/books?id=kNxfAAAAcAAJ>)

Galletti J. G. A., *Anschauliche Erdbeschreibung der leichten und gründlichen Erlernung der Erkunde gewidmet*, vol. 2, Berlin 1825. (<https://books.google.pl/books?id=LXJeAAAAcAAJ>)

Gleiser M., *The emotional logician*, “Datamation” 1980, nr 26(3).

Post E., *Introduction to a general theory of elementary propositions*, “American Journal of Mathematics” 1921, nr 43.

Post E., *Finite combinatory processes – Formulation I*, “Journal of Symbolic Logic” 1936, nr 1.

Post E., *Recursively enumerable sets of positive integers and their decision problems*, “Bulletin of the American Mathematical Society” 1944, nr 50.

Post E., *Solvability, provability, definability: The collected works of Emil L. Post*, ed. M. Davis, Boston–Basel–Berlin 1994.

Russell B., Whitehead A. N., *Principia mathematica*, 1910–1913, vols. 1-3. Facsimile I t. II wyd. z 1963 r. jest dostępne on-line <https://archive.org/details/PrincipiaMathematicaVolumeI>.

Spector S., Wigoder G. (Eds.), *The Encyclopedia of Jewish life before and during the holocaust: A-j*, vols. 1-3, New York 2001.

Stein C. G. D., *Handbuch der Geographie und Statistik für die gebildeten Stände*, vol. 1, ed. F. Hörschelmann, Leipzig 1833. (<https://books.google.pl/books?id=YoxaAAAAQAAJ>)

Szlaszyński J., Makowski A., *Augustów. Monografia historyczna*, Augustów 2007.

Urquhart A., *Emil Post*, w: *Logic from Russell to Church*, ed. M. Gabbay, J. Woods, vol. 5, Elsevier BV 2008.

Heijenoort van J. (Ed.), *From Frege to Gödel. A source book in mathematical logic 1879–1931*, Cambridge 1967.

Weinryb D. B., *Neueste Wirtschaftsgeschichte der Juden in Russland und Polen*, vol. 12, Georg Olms 1934.

EMIL LEON POST: THE CONTRIBUTOR TO THE FOUNDATIONS OF COMPUTER SCIENCE FROM AUGUSTÓW

The article is devoted to Leon Post, an outstanding mathematician and logician, the co-founder of fundamentals of theoretical computer science. The scholar from Augustów, with Jewish roots, left Poland in 1904 at the age of seven and settled with his parents in the United States. The author of the article looks at Post's biography in a broad historical context, discussing in the first part of the text the history of Jewish settlement in Augustów and in Eastern Poland. Then he goes on to the presentation of Emil Post's biography, showing his childhood, the controversy associated with conflicting information about the arrival of Post to America, his years of study, years of scientific work and the family situation of the scientist from Augustów. In the next part of the article, the scientific achievements of the researcher are presented. The greatest achievements of Emil Post include the creation of many-valued logic, the creation of a computational model, called today the "Post's machine", and the theory of μ -recursive functions, thanks to which he is now considered to be one of the founders of the theory of computing machines. Post's work had also impact on the development of formal linguistics.

Keywords: Emil Post, theoretical computer science, logic, mathematics, Augustów.